

● سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)

نقش مؤثر دارایی‌های فکری در اقتصاد

◆ امیر نقدی نسب

کارشناس امور فناوری، مالکیت فکری و کار آفرینی دانشگاه شهید باهنر کرمان

مالکیت فکری یا (Intellectual property IP) مجموعه قوانین ثبت اختراع، رازهای تجاری، کپی‌رایت، علائم تجاری و... را دربرمی‌گیرد. به‌طور کلی انواع دارایی‌های فکری شامل موارد زیر است:

۱. کپی‌رایت (Copy right)
۲. اسرار تجاری (trade secret)
۳. اختراعات:
 - پتنت (Patent)
 - اختراعات کوچک (Utility model)
 - پتنت گیاهان (plant Patent)
 - اختراعات طرح صنعتی (Design patent)
۴. علائم تجاری (Trade Marks)
۵. طراحی صنعتی (industrial Design)
۶. نشان جغرافیایی (geographical indications)

در تمام دنیا دولت‌ها به دنبال شیوه‌هایی جدید برای بهبود اقتصاد و ایجاد توانمندی‌های ملی در زمینه‌های مختلف از جمله فناوری می‌باشند. از سوی دیگر، صنایع و شرکت‌های بخش خصوصی نیز به شکلی مشابه به دنبال روش‌های رقابتی‌تر برای کسب سود و موفقیت در بازار بوده و برای حصول این امر، نوآوری‌های مفید و خلاقانه‌ای را در محصولات و خدمات خود بکار می‌گیرند. در مجموع، این تلاش‌ها کیفیت زندگی بشر را ارتقاء داده و حتی در

(نامشهود) را در ۵۰۰ شرکت برتر در آمریکا طی ۴۰ سال گذشته نشان می‌دهد.

برای رقابت در اقتصاد جهانی و موفقیت در آن، کشورها می‌بایست چهارچوب‌های سازمانی و قانونی لازم برای ایجاد و تجاری‌سازی دانش را حفظ و نگهداری نمایند. در این مسیر، حقوق مالکیت فکری نقش مهمی دارد. کشورهایی که از اقتصادی در حال گذار برخوردارند با مسائل بیشتری در شبکه‌های تولید جهانی روبرو هستند و از همین رو می‌بایست توسعه قابلیت‌های فناورانه و نیز توانایی در جذب و تطبیق نوآوری‌های فناورانه از خارج از مرزهای خود را در اولویت قرار دهند.

نکته دیگر این‌که مالکیت فکری می‌تواند نقش بسیار مؤثری در توسعه اقتصاد مبتنی بر دانش ایفاء نماید که این امر تنها زمانی محقق می‌شود که ذینفعان کلیدی فرآیند نوآوری، قادر به استفاده مطلوب از سیستم مالکیت فکری باشند. برای این‌که موضوع بیشتر قابل درک شود در ادامه مروری بر منافع و مضرات مالکیت فکری و اهمیت آن در دنیا خواهیم داشت.

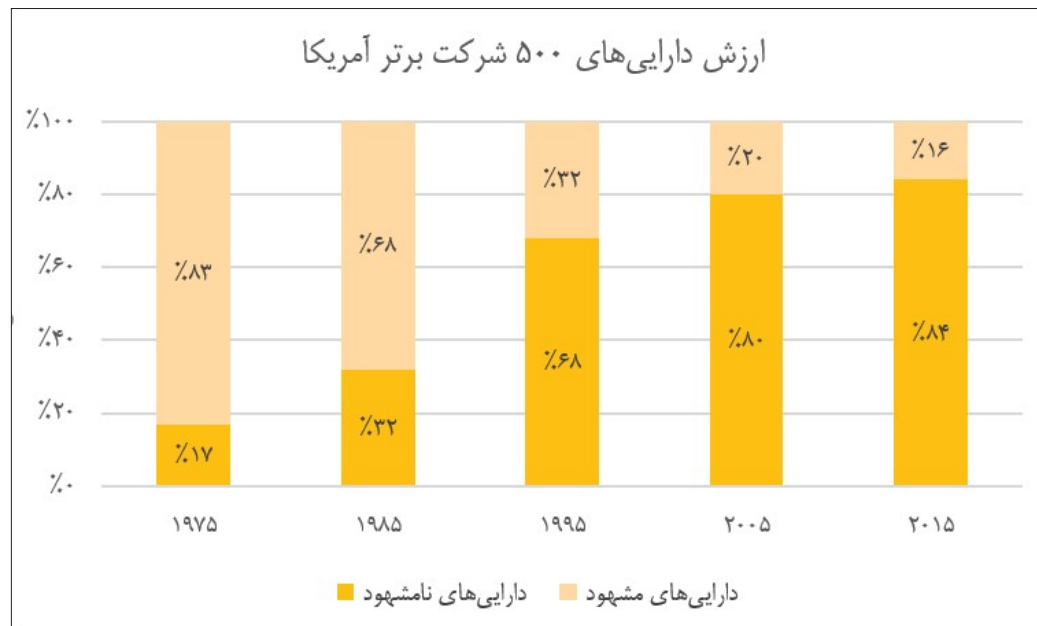
اثر مثبت مالکیت فکری برای اقتصاد

کشورهای برتر ثبات اختراعات دنیا به ترتیب عبارت‌اند از آمریکا، ژاپن، آلمان، کره جنوبی، تایوان، کانادا، بریتانیا،

برخی موارد، عادات و رویه‌های جدیدی را رایج می‌سازد. همان‌طور که می‌دانیم امروزه فناوری به جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی بشر مبدل شده است و به همین دلیل، نوآوری‌های فناورانه به‌عنوان محرک اصلی و کلیدی رشد اقتصادی و توسعه در میان‌مدت و بلندمدت محسوب می‌شود. نوآوری را می‌توان فرآیند معرفی محصولات و خدمات جدید و نیز فرآیندهای تولیدی به بازار مصرف دانست که به ایجاد شرکت‌های سودآور و شغل‌های با درآمد بالا منجر می‌شود. نکته مهم این است که یک سیستم متعادل و قابل‌اعتماد از حقوق مالکیت فکری، نقشی محوری در فرآیند یادشده ایفاء نموده که می‌تواند با محافظت از سرمایه‌گذاری‌های نوآورانه، در مقابل مهاجمین بالقوه (که اغلب بزرگ و بسیار مخاطره‌آمیز هستند)، انگیزه لازم برای انجام چنین سرمایه‌گذاری‌هایی را فراهم نماید.

امروزه پایه‌های اقتصاد کشورهای پیشرفته بر اقتصاد دانش‌بنیان بنا شده است و گاهی اوقات تا ۸۰ درصد از دارایی‌های شرکت‌های بزرگ و جهانی را دارایی‌های فکری یا دارایی‌های نامشهود تشکیل می‌دهند. به‌عنوان نمونه ۹۷ درصد از دارایی‌های شرکت مایکروسافت را دارایی‌های نامشهود تشکیل می‌دهند. نمودار زیر روند تغییر دارایی‌ها از دارایی‌های فیزیکی (مشهود) به دارایی‌های فکری

امروزه پایه‌های اقتصاد کشورهای پیشرفته بر اقتصاد دانش‌بنیان بنا شده است و گاهی اوقات تا ۸۰ درصد از دارایی‌های شرکت‌های بزرگ و جهانی را دارایی‌های فکری یا دارایی‌های نامشهود تشکیل می‌دهند. به‌عنوان نمونه ۹۷ درصد از دارایی‌های شرکت مایکروسافت را دارایی‌های نامشهود تشکیل می‌دهند.

نمودار تغییر دارایی‌های ۵۰۰ شرکت برتر در آمریکا از دارایی‌های (مشهود) به دارایی‌های (نامشهود)

رتبه سال ۲۰۱۷	درصد تغییرات	پتنت‌های گزینت شده در سال ۲۰۱۷	پتنت‌های گزینت شده در سال ۲۰۱۸	نام شرکت	ردیف
۱	۱	۹۰۴۳	۹۱۰۰	IBM	۱
۲	۰	۵۸۳۷	۵۸۵۰	سامسونگ الکترونیک	۲
۳	-۷	۳۲۸۵	۳۰۵۶	Canon	۳
۴	-۱۰	۳۰۲۳	۲۷۲۵	اینتل	۴
۵	-۸	۲۷۰۱	۲۴۷۴	LG	۵
۹	۲	۲۵۲۵	۲۴۶۵	TSMC	۶
۸	-۴	۲۴۴۱	۲۳۵۳	مایکروسافت	۷
۶	-۱۲	۲۴۲۸	۲۳۰۰	کوالکام	۸
۱۱	-۳	۲۲۲۹	۲۱۶۰	اپل	۹
۱۵	۱۴	۱۸۶۸	۲۱۲۳	فورد	۱۰
۷	-۱۶	۲۴۵۷	۲۰۷۰	گوگل	۱۱
۱۳	۴	۱۹۶۳	۲۰۳۵	آمازون	۱۲
۱۴	۱	۱۹۳۲	۱۹۵۹	تویوتا	۱۳
۱۰	-۱۴	۲۲۷۳	۱۹۴۸	Samsung Display	۱۴
۱۲	-۲۱	۲۱۳۵	۱۶۸۸	سونی	۱۵
۲۰	۱۴	۱۴۷۴	۱۶۸۰	هواووی	۱۶
۲۱	۱۶	۱۴۱۳	۱۶۳۴	BOE	۱۷
۱۶	۱	۱۵۷۷	۱۵۹۷	جنرال الکترونیک	۱۸
۲۴	۵	۱۳۰۴	۱۳۶۹	هیوندای	۱۹
۱۸	-۱۳	۱۵۵۲	۱۳۵۳	Telefonaktiebolaget LM Ericsson AB	۲۰

افزایش انتقال فناوری و تحقیق و توسعه، محرک توسعه و رشد اقتصادی است. جدول بالا وضعیت شرکت‌های فناوری جهان را در زمینه تعداد پتنت نشان می‌دهد.

اثر حقوق مالکیت فکری ضعیف بر اقتصاد

به‌طور کلی ابداع یک محصول و ورود آن به بازار شامل مراحل تولید و خلق محصول، حمایت قانونی و حقوقی از محصول و تجاری‌سازی محصول می‌باشد. اگر این سه حلقه وجود داشته باشد یک تولیدکننده می‌تواند چه در عرصه اختراعات چه در عرصه طراحی صنعتی و سایر حوزه‌ها در بازار موفق شود؛ یعنی ابتدا چیزی باید تولید شود سپس یک چتر حمایت قانونی دور آن کشیده و سپس وارد بازار شود. اگر بدون این چتر محصول وارد عرصه بازار شود، حمایت کافی و لازم از آن به عمل نمی‌آید و ممکن است از محصول یا طرح تقلید شود و ثمره یک عمر تلاش مخترع و تولیدکننده و آفریننده اثر ادبی و هنری بر باد رود. حقوق مالکیت فکری عهده‌دار این حمایت است. در اصل می‌توان اینگونه بیان کرد که یکی از عوامل تعیین‌کننده سلامت اقتصادی هر جامعه،

فرانسه، چین و ایتالیا و هشت کشور صنعتی جهان موسوم به کشورهای «GA»، یا گروه هشت (فرانسه، آلمان، بریتانیا، ایتالیا، ژاپن، ایالات متحده آمریکا، روسیه و کانادا) می‌باشند. ۷ کشور از ۸ کشور «GA» در ثبت اختراعات جهانی در بین ۱۰ کشور اول هستند و فقط کشور روسیه در بین این کشورها نیست و این نشان‌دهنده اهمیت مالکیت فکری در کشورهای صنعتی دنیا می‌باشد.

سازمان جهانی مالکیت فکری، اتحادیه اروپا و کشورهای مختلف مطالعات متعددی در زمینه نقش صنایع مبتنی بر مالکیت فکری، در اقتصادهای ملی و منطقه‌ای داشته‌اند که از نتایج آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. در کشورهای «GA»، صنایع و بخش‌های مبتنی بر کپی‌رایت، به‌تنهایی در حدود ۴ تا ۱۱ درصد از سود ناخالص داخلی را شامل می‌شوند. همچنین این بخش‌ها، تعداد قابل توجهی شغل ایجاد نموده که در حدود ۳ تا ۸ درصد از کل اشتغال در کشورهای فوق است.

۲. بخش‌های وابسته به ثبت اختراع، نقش مهم مشابهی را در اقتصاد ایفاء می‌کنند؛ در این زمینه تحقیقات کمتری صورت گرفته است. با این حال، تحقیقات مقدماتی انجام‌گرفته در انگلیس، شواهدی برای این فرضیه منطقی ارائه نموده که این بخش‌ها، مشارکت قابل توجهی در تولید ناخالص داخلی، اشتغال و موارد مرتبط دیگر دارند. ۳. در بسیاری از کشورها، صنعت کالاهای برند و وابسته به نشان تجاری نیز نقش قابل توجهی در بخش‌های تولیدی ایفاء می‌کنند؛ به‌طور مثال، بررسی‌ها در آلمان نشان می‌دهد که این بخش، در حدود ۲۲ درصد از صنعت تولید داخلی، ۲۰ درصد از صادرات این کشور و ۷ درصد از اقتصاد آن را در بر گرفته است.

۴. در حوزه نشان‌های تجاری نیز همین روند را می‌توان مشاهده نمود. شرکت‌های داخلی در کشورهای درحال توسعه برای محافظت از برند خود در داخل و خارج از کشور به ثبت نشان‌های تجاری روی آورده‌اند و حتی در قیاس با کشورهای توسعه‌یافته نرخ استفاده از سیستم نشان تجاری به نسبت تولید ناخالص داخلی بالاتر است. استفاده از نشان‌های تجاری در کشورهای درحال توسعه، با توجه به میزان تولید ناخالص داخلی این کشورها، نسبت به میانگین جهانی بیشتر است. بسیاری از اقتصادهای نوظهور مانند چین، برزیل و هند در بین ۲۰ کشور برتر درخواست برای نشان تجاری داخلی برحسب تولید ناخالص داخلی قرار دارند.

لازم به ذکر است که حقوق مالکیت فکری در کشورهای درحال توسعه، سرمایه مستقیم خارجی را جذب نموده و با

۵. شرکت‌های چندملیتی در واکنش به حقوق مالکیت فکری قوی‌تر با احتمال بیشتری به سمت صادرات و افزایش سهم تولید در مناطق خارجی درحال توسعه روی آورده و با افزایش سرمایه‌گذاری، فناوری را مستقیماً به این کشورها انتقال می‌دهند.

به‌طور خلاصه، حمایت کارآمد از مالکیت فکری به‌صورت مستقیم با نوع فعالیت‌های انتشار دانش سازمانی مبتنی بر فناوری همبستگی داشته و کسب‌وکارها و شرکت‌های تجاری در کشورهای درحال توسعه یا در حال گذار بیشتر آن را طلب می‌کنند.

باید توجه داشت که سیستم‌های مالکیت فکری دامنه گسترده‌ای از ابزارهای مختلف را برای کشورها در سطوح مختلف توسعه اقتصادی و بافت‌های فرهنگی و اجتماعی متفاوت، ارائه می‌کنند؛ برای مثال، برخی از کشورها مانند پرو و تایلند که جوامع روستایی بزرگی دارند در پی استفاده از گواهی یا نشان‌های تجاری گروهی برای صنایع دستی محلی خود و محصولات دیگر هستند. اتیوپی به‌منظور به دست آوردن ارزش بیشتر از فروش‌های بین‌المللی قهوه خود در مقایسه با قهوه‌های بدون هیچ نشان خاص تجاری بر روی برندسازی قهوه اتیوپیایی خود، کار می‌کند. نیجریه بر مزایای کی‌رایت موسیقی و فیلم، برای تهیه‌کننده‌ها و هنرپیشه‌های محلی تمرکز کرده است. در مقابل، برخی از کشورهای آمریکای لاتین بر ثبت اختراع به‌عنوان شیوه‌ای برای تقویت بخش رو به رشد بیوتکنولوژی خود، تمرکز نموده‌اند. بسته به شرایط و ویژگی‌های خاص هر منطقه، کشورهای مختلف می‌توانند برای تقویت فرآیند رشد و توسعه، بر جنبه‌های مختلف سیستم حقوق مالکیت فکری تکیه نمایند.

حقوق مالکیت فکری، یک مؤلفه اصلی از سلامت عمومی یک اقتصاد است. ♦♦

منابع:

- روزنامه دنیای اقتصاد
- فصلنامه دانش حقوق اقتصادی
- فصلنامه شناسایی سیاست‌گذاری اقتصادی دانشگاه الزهرا
- مقاله نظام مالکیت فکری با هدف توسعه نوآوری (میترا امین لو و مرضیه یعقوبی) - فصلنامه علمی - پژوهشی
- سایت کانون پتنت ایران و سایت‌های:

<https://patentoffice.ir>

<https://www.tandfonline.com>

<https://civilica.com>

حمایت از حقوق مالکیت فکری می‌باشد. در حقیقت منافع حاصل از حقوق مالکیت فکری را می‌توان متضمن دیگر محرک‌های بهبود اقتصادی دانست. یک چارچوب قوی حقوق مالکیت فکری می‌تواند نوآوری را تشویق نموده و منجر به رشد و توسعه تجارت و افزایش فعالیت‌های اقتصادی مبتنی بر مالکیت فکری شود. بنابراین اگر حقوق مالکیت فکری ضعیف باشد نمی‌توان توقع داشت که نتایج مطلوبی به دست آید در ادامه خلاصه‌ای از تحقیقات صورت گرفته که نشان می‌دهد که عدم حمایت از مالکیت فکری چه معایبی دارد، آورده شده است.

۱. حقوق مالکیت فکری ضعیف از موانع اصلی بر سر راه اعطای مجوز فناوری در سطح بین‌المللی است (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی)،

۲. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش نرم‌افزارهای کامپیوتری را کاهش می‌دهد (UNCTC)،

۳. باعث کاهش سرمایه‌گذاری در بخش دارو می‌شود (UNCTC)،

۴. حداقل ۲۵ درصد از شرکت‌های آمریکایی، آلمانی و ژاپنی از سرمایه‌گذاری مستقیم یا مشترک در کشورهای در حال توسعه با حقوق مالکیت فکری ضعیف، سر باز زده‌اند (لی و منسفیلد)،

